

ביקורת

אישות הלכה למעשה

התפתחויות טכנולוגיות ושינויים במבנה החברתי יוצרים בעיות ומאפשרים פתרונות שלא היו לפני פוסקי הלכה קודמים. סדרת ספרים עוסקת באלה ובבירור עדכני של הפסיקה בשלל סוגיות הלכתיות

יד יהודה - על שולחן ערוך אבן העזר סימנים

איטו

יכר יהודה - הצהרת אבהות והשלכותיה

הרב יהודה פריס

הוצאת אייל פישלר - מעלה אדומים, תשס"ט

יהודה זולדן

בשונה מנושאים הלכתיים אחרים, מעטים האנשים הנפגשים בהלכות אישות כשאלות מעשיות. כששאלות אלה נדרשות לבירור, הדבר נתן לשיפוטם של דיינים היושבים בבית דין, בשל העובדה שלרוב האנשים אין את הידע והכלים הנדרשים להכריע בעצמם כיצד לנהוג. פסק דין המתיר או אוסר לבני זוג להתחתן, הכרזה על אדם כמזומן, הוצאת צווי ירושה ועוד, הם הכרעות בדברים האישיים והאינטימיים ביותר של כל אדם ומשפחה. הרב יהודה פריס, משמש כדיין בבית הדין לגיור בירושלים ובבית דין לממונות במעלה אדומים, ובין לבין הוא מעיין, מלבן ומברר את מקורות ההלכה בתלמודים ובספרות הראשונים, שמהם קבע הרב יוסף קארו את ההלכות בשולחן ערוך. בעקבות פסקי השולחן ערוך, הוא מרחיב מאד בפסיקות השונות שניתנו בנושאים אלו בבתי הדין הרבניים במדינת ישראל מאז הקמתם, בתקנות הרבנות הראשית, תקנות הדיון של בתי הדין הרבניים, בתשובות, ספרים ומאמרים שפורסמו בנושאים הללו בשנים האחרונות בכמות שונות, ובעדכון מלא עד הפסיקות האחרונות והרלוונטיות ביותר בשאלות הנידונות.

בירורים אלה מופיעים בסדרת הספרים 'יד יהודה', כשהספר הראשון יצא לפני שלוש שנים ועסק בהלכות כתובות ('חובות, זכויות ויחסי ממון בין בני זוג'), וכעת יצאו בבת אחת שלושה ספרים חדשים. שניים מהם על שולחן ערוך הלכות אישות, וספר נוסף שקשור לסימנים הללו שבשולחן ערוך ועוסק בנושא 'הצהרת אבהות והשלכותיה'. הנושאים שנידונים בספרים הללו הם רבים ומורכבים, והרב פריס מצליח להקיף חומר רב שנכתב ולהגיש אותו בצורה מעניינת, ואף מרתקת וחיה, בהירה ומובנת לכל. לנושאים שבהם היה מעוניין להעמיק עוד, הוא ייחד מדור 'ביאורים' - שם הוא גם מביע את דעותיו ועמדותיו בנושא הנידון.

נושאים רבים עולים לדיון בספרים אלה: הלכות פריה ורבייה, נשיאת שתי נשים - ביגמיה וחרם רבנו גרשום, נישואין אזרחיים, מעמד כהני זמננו, בירור יהדות, ממזרות ופסולי קהל אחרים, פצוע דכא וניתוחים אורולוגיים, מניעת הריון, אימוץ, נשים האסורות לכהן, אשה קטלנית, זנות של אשת

איש, איסור קיום יחסי אישות עם גויים ועוד. בתוך הדברים ישנה התייחסות לנושאים שלא נדונו בצורה מפורשת בשולחן ערוך בהיותם חדשים, בשל מבנה חברתי (אקלים ואווירה של פריצות מינית; נשים חד הוריות; עולים חדשים שזהותם כיהודים מפוקפקת), התקדמות טכנולוגית רפואית (הפריה מלאכותית; פונדקאות; ניתוחים מתקנים לבעלי מומים), ועוד. להלן נצביע על מעט מהסוגיות הנידונות בספרים שלפנינו.

הכחשת אבהות

מהפסוק: "כי את הבכור בן השנואה יכיר" (דברים כא, י"ז), למדו שהאב הוא זה שמכיר את ילדיו ואם טוען שבנו שנחשב לבכור איננו הבכור או אף שטוען שבנו או בתו אינם שלו אלא מאיש אחר, ומכאן שהוא ממזר/ת - הוא נאמן. הסמכות של האב בעניינים אלה היא אדירה ומרחיקת לכת, ומסתבר שקורה לא פעם שבמסגרת תביעות גירושין הכוללות תביעות הודיות, מבקש לפתע הבעל לפטור עצמו ממונות ילדיו באמצעות הכחשת אבהות ובכך מבקש לחרוץ את דינם כממזרים על כל המשתמע מכך (ויכר יהודה, עמ' 42).

הרב פריס עוסק בהרחבה במשמעויות המעשיות של הלכות אלו, ומסכם בקביעה חדימשמעית, שעל אף שהשולחן ערוך פסק כדברי רבים מהראשונים הסוברים שנאמן האב לפסול את צאצאיו "בכל עניין", למעשה נאמנות האב הנובעת מדיון "כיכיר" מוגבלת מאד. עליו לנמק באופן ברור על סמך מה

מאמצים עילאיים עשו פוסקים, גם כשהם נסמכים על פסיקות מקלות שלא הובאו בשולחן ערוך, וגם כשבדיקות מעבדה הוכיחו כמעט בוודאות מוחלטת שהבעל איננו אבי הילד (אחד לכמה מיליון!), ובכל זאת לא פסלו מלבוא בקהל. זהו כוחם של דיינים לטובת ילדים - "בית דין אביהם של יתומים" - למול אב שמתאכזר ורוצה לפסול את ילדיו, גם כשדי ברור שהיתה כאן זנות ופריצות חמורה של אשת איש.

הפריה מלאכותית לרווקות

בשל התקדמות רפואית וטכנולוגית, יכולות נשים להרות באמצעות הפריה מלאכותית. דרך זו פתוחה לנשים נשואות, ואם מדובר בזרע של אדם זר שאיננו בעלה, יש פוסקים רבים הסבורים שהילוד איננו ממזר, מאחר שהאשה והתורם לא קיימו ביניהם יחסי אישות. ההיתר הוא רק במקרים שאין לבני הזוג יכולת לביא ילדים בצורה טבעית, והרב משה פיינשטיין העדיף שהתורם יהיה גוי, אם כי בשלב מאוחר יותר הוא הסתייג מדבריו אלו.

אך יש פוסקים שחששו לפריצות ופגיעה בתא המשפחתי המסורתי ואסרו זאת לחלוטין, כמו הרב אליעזר וולדנברג שכתב: "ולא יעשה כן בישראל, דאין לך חילול משפחתי גדול מזה... וכל המסייעים לכך גורמים לשכינה שתסתלק מישראל". זוהי דוגמא למתח בין רצון לסייע מבחינה הלכתית עד קצה הגבול לזוגות עקרים, לבין חשש שהדבר ימוטט את התא המשפחתי, וכפי שכתב הרב עובדיה הדיה לפני למעלה מחמישים שנה: "אם יתפשט היתר זה בעולם, אז ירבו

מפוסקי זמננו ובהם גם רבנים זקנים ובכירים ממנהיגיה של הצינונת הדתית, שמתנגדים בצורה חריפה מאד להפריית מלאכותיות של אשה פנויה, וחבל שהרב פריס לא הוסיף בעניין זה.

בנוסף, יש מקום גם להתייחס לשאלה, כיצד יש להתמודד עם התופעה של נשים שלמרות שהן מודעות לכך שהדבר שלילי בעיני רבנים גדולים, הן הרות בכל זאת באמצעות הפריה מלאכותית, ולעיתים בתמיכת הוריהם ובני משפחה וחברים קרובים, ומבקשות לאחר מעשה לעשות "מי שברך ליולדת" למשל או 'קידוש' במסגרת בית הכנסת וכדומה. כיצד על רב הקהילה וחבריה להתייחס לעניין? האם יועבר מסר שיש גיבוי ותמיכה להפריה כזאת למרות הכל?

טיפול לאחר אינוס

לצערנו, לעיתים קרובות מדי אנו שומעים על מקרי אונס. ההשפלה, הביזיון, הסבל הנפשי הנגרם לנאנסת הוא קשה מנשוא, ומילים לא יוכלו לתאר זאת. נאנסת נשואה, שלא חיה חיי אישות עם בעלה בתקופה שקדמה לאונס, צריכה להתמודד עם מטלה נוספת. על פי ההלכה עליה להיפרד מבעלה למשך שלושה חודשים על מנת לוודא שהיא לא התעברה מהאנס. בהלכה נקרא מצב זה 'שלושת חודשי הבחנה'.

הרב פריס דן ביישומה של הלכה זו בזמננו, ולדבריו אשה שתפנה לטיפול רפואי שבמסגרתו תמנע אפשרות של הפריה מזרעו של האנס, לא תזדקק להתמודד עם קושי הפירוד מבעלה (יד יהודה, עמ' 758-757). כך גם באשר לגיורת, שאף היא זקוקה לחודשי הבחנה, כדי לוודא האם התעברה טרם גיורה או אחריה. אם יוכח מבדיקות מעבדה שאינה בהריון, תוכל להינשא מיד לבן זוגה. אלו הן דוגמאות מעניינות, המראות כיצד התפתחות רפואית מסייעת להקל כשניתן לפתור בדרכים אחרות בעיה הלכתית. אמנם, כשמדובר בבני זוג מתגיירים, הפוסקים מקילים ואינם דורשים חודשי הבחנה בשל "תקנת השבים". המחבר מציין שכך נהגים בבתי הדין לגיור בישראל (שם עמ' 748).

טוב לדיין וללומד

אפשר היה לעסוק בנושאים רבים אחרים ומעניינים שמופיעים בספרים הללו ועולים על סדר היום החברתי והציבורי לעיתים קרובות. כל מי שמתעניין בסוגיות הללו ולומד אותם ימצא שם אוצר אדיר של מקורות ודיונים רלוונטיים ואקטואליים, וכבר כתב הרב יעקב אריאל בדברי ברכתו לספר: "עוד לא ראו כבושם הזה, תמצית בהיר ומסודר של פוסקים והפסיקה עד ימינו... כמו שלך עוד לא נכתב".

לאחרונה ממש קבעה הרבנות הראשית מבחן חדש להסמכת "יורה יורה", הכולל חלק נכבד מהלכות אישות, וספרים אלו יכולים לסייע ללומדים המבקשים להתמודד לראשונה עם הלכות אלו. ובוודאי שהספר יהיה לתועלת לדיינים שעוסקים בהלכות אישות. כמי שנעזר בספר הראשון שעסק בהלכות כתובות, במסגרת לימוד ישיבתי קלאסי במסכת כתובות, ניתן להעיד שהתבוננות ביישום "שטח" לאחר העיון הלמדני הפלפולי, תורמת רבות להבנת הסוגיה והיבטיה, ומאירה את התורה כתורת חיים, ולא כעיון מופשט ותיאורטי. יש לצפות ולרצות שספרים מעין אלו יהיו גם סביב שולחן ערוך חושן משפט, כדי שהלומדים והמעניינים יוכלו לראות כיצד הדברים מתממשים ומדריכים את האדם, החברה והמדינה כולה בחיי היומיום בכל התחומים עליפי דרכה של תורה. ■

צילום: יזבורת בית המשפט

הכרעות בדברים האישיים ביותר של כל אדם. בית הדין הגדול